

suurmond

Ik sta niet op, want ik ben zwanger, zie je. Van een tumor.

Het grote vallen is begonnen. Bladeren vallen. Mensen vallen. Goden vallen. Ik heb mij altijd al afgevaardigd naar de Griekse en Romeinse goden toch gebleven waren, nadat ze door de filosofen en het christendom uit hun tempels werden verjaagd. Welnu, ik heb ze gevonden. Ze blijken te schuilen in het souterrain van een kankercentrum, in Rotterdam-Zuid. Daar onder de grond zitten ze: de zeegod Neptunus en de nymf Callisto, de muzikale Apollo en de lichte koningin Dione. Ze hoeven geen stampot te leren eten, oefenen met voordringen in een rij of zich op andere wijzen de Nederlandse identiteit eigen te maken, want het zijn goden.

Ik vermoed dat er ergens in Den Haag, net als in de film 'Men in Black', een geheim departement is dat dergelijke buitenaardse asielazoekers begeleidt. Ze hebben vergunning om werk te verrichten dat Nederlanders niet kunnen doen. Gestoken in metalen harnassen, stralen ze. Een ontzagwekkende, goddelijke straling die kankercellen doodt.

Elke dag val ik met mijn tumor in de handen van de godin Pallas Athe-

voor dertig zilverlingen verkocht te worden. Nooit zal hij zijn eigen naam op de deur naar genezing zetten. Omdat hij de eer aan Pallas Athena of de medische wetenschap gunt? Of eenvoudig omdat hij er niet aan denkt? Als je werkelijk God bent, kun je het je permitteren geen ego te hebben.

Ik stap in. Met kanker zit je anders in de tram dan zonder kanker. De rails kermen een *kyrie* in de bocht. Boven mijn hoofd zwaait een lange rij zwarte stroppen. Ik ga niet staan voor die mummelende bejaarde met visserspet want – zie je dat dan niet, man? – ik ben zwanger. Van een tumor.

Over de skyline van het Rotterdamse Manhattan begint de éénogige zon al onder te gaan. Rozevingerig, als de jonge uitloperjes van een gezwel, valt de Homerische nacht. De tram rijdt uit de rails, luid raterend over stoepen en straten naar de Kop van Zuid.

Daar, waar ik in de zomer van mijn onschuld met vrienden een biertje dronk, de benen bengelend boven het water, stort de tram onder het verre geluid van een sirene in de donkere Maas.

Ik schrik op uit mijn overpeinzingen door de bel van de tram. Wat kan kanker toch egocentrisch maken. Alsof ik de enige ben die een tumor heeft. Alsof alles om mij zou draaien.

Wat is er gebeurd met mijn verlangens om God centraal te stellen? Het verlangen waarvoor ik eens al mijn heidense boeken weggooide (later heb ik de meeste weer aangeschaft) en voor honderd gulden per maand thuisloze oudjes en verslaafden ging verzorgen?

Achteraf bezien zorgde ik daarmee ook voor mijzelf, thuisloos in de wereld als ik mij voelde. Mijn godsdienst was altijd al doorspekt met eigenbelang. Eerlijk is eerlijk, daar was ik zonder die kanker al goed in. Een Griekse god in het diepst van mijn gedachten.

Vaak eer ik God niet maar heb alleen maar het verlangen om dat te doen.

'Dat verlangen is al lofprijzing.' Wie zegt dat? Ik kijk om me heen. Niemand die acht op mij slaat.

Bij het uitstappen laat ik de oude visser voorgaan.

In een wolk van pruimtabak trekt hij voorbij. Mompelend daalt hij de treden af, zijn gouden ring, traditioneel bestemd om zijn begrafenis te betalen, brandend in het avondlicht: 'Here, Here, God, barmhartig en genadig, lankmoedig, groot van goedertierenheid en trouw, die goedertierenheid bestendigt aan dui-zenden, die ongerechtigheid, overtreding en zonde vergeeft.'

Jean-Jacques Suurmond

(P.S. MIJN HARTELIJKE DANK VOOR ALLE BLIJKEN VAN MEELEVEN MET MIJN ZIEKTE. JJS)

agenda

• **Actief burgerschap en maatschappelijke stages**, lezing Y. Lee-man, 16/10 19.30u, Laan van de Mensenrechten 500, Apeldoorn.
• **Levenskunst op leeftijd**, over ouder worden en spiritualiteit, mmv M. Verbeek, 16/10 14-18u, Filmhuis Den Haag; mmv D. Linssen 12-16u, Plaza Futura Eindhoven.

• **Ons beeld van het dier**, lezing Jan van Hooff, 18/10 20-21.30u, Sema-naatszaal, Academiegebouw, Utrecht, www.sg.uu.nl.
• **Gelijkheid en socialisme/sociaal-democratie**, over Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap, met Luuk Broer, 18/10 19.45-21.45u, Stadspastoraat Arnhem.

Eerder ontwierp hij omslagen voor de Nieuwe Bijbelvertaling. Nu gaf schilder Henk Pietersma zichzelf een ambitieuze opdracht: alle 150 psalmen verbeelden. „Het duurde jaren voor ik wist hoe ik ze moest schilderen.”

Beskul (Beschutting) - psalm 91 van Henk Pietersma.

Misar - psalm 42 van Henk Pietersma.

Het hart van de psalmenschilder

Pauline Weseman

Midden in het gesprek in de Haarlemse Sint Bavokerk zwijgt kunstenaar Henk Pietersma (63) plotseling, alsof er een schok door hem heengaat. „Sorry, dit is even heel gek, maar die vloer met die grote stenen, die muur, die twee zuilen daar. Die heb ik een paar weken geleden geschilderd voor Psalm 63.”

Hij ziet nu pas waar het vandaan komt: uit de kerk, waar inmiddels een selectie van 38 voltooid psalmen hangt. „Die vloer deed mij altijd wel veel. Psalm 63 gaat voor mij over de vraag in hoeverre mensen God niet nog in de kerk kunnen ontmoeten. Is het nog de plaats van aanbidding? Wat de zuilen daarmee te maken hebben weet ik nog niet.”

Treffender kan Pietersma zijn werkwijze bijna niet uitleggen. Zijn schilderwerk wordt niet bedacht, het ontstaat. Vooraf leest de Friese schilder een psalm die hem op dat moment boeit. „Heel intensief. Ik probeer er een kerngedachte in te schilderen. Dan laat ik het even liggen. Dat doe ik met meerdere psalmen tegelijk. Tot er op een dag een beeld in me opkomt. Dan begin ik te schilderen. Zonder een enkele gedachte. Ik weet dan nog niet over welke psalm het beeld gaat en wat het me wil zeggen. Dat komt later.

Onderweg, tijdens het maken van de serie, verloor ik al mijn gedachten over de psalmen. Dat is de basishouding in al mijn werk. Zo werkt de Bijbel voor mij. Het is voor mij het levende woord dat in mij levend moet worden. Pas als de woorden levend gemaakt zijn, komen ze eruit. Bij de een door voetballen, bij de ander in relatie met een ander: bij mij in beelden.”

Pietersma is nu drie jaar bezig met de uitwerking van de psalmen, in willekeurige volgorde. Hij wil alle honderd en vijftig psalmen op paneel zetten. Een levensklus. „Maar als ik er in de toekomst bij wijze van spreken nog twintig moet en ik heb er genoeg van, dan stop ik ermee. Het moet geen onbezield maakwerk worden.”

Het zijn de eerlijkheid en de rijkdom aan emoties die de kunstenaar aanspreken in de 150 liederen, die voor een deel worden toegeschreven aan de oudtestamentische koning David.

„Pas later”, zegt Pietersma, „heb ik leren begrijpen wat een ellende en vreugde erin zit. Elke emotie die een mens ooit meemaakt, zit in de Psalmen. Ze laten mij zien dat God niet in het verwegge is, maar heel dichtbij.

God kent onze emoties.”

Pietersma ondervond dat aan den lijve toen hij in 2000 ernstig ziek werd. Hij kreeg alvleesklierontsteking, verbleef enkele maanden in het ziekenhuis. „Ik ging me afvragen wat het doel van het leven is. Ik realiseerde me dat we maar bezig zijn met het streven naar beter, meer, dieper, groter. Wat schieten we daar mee op? Ik stop daar mee, zei ik. Ik geef al mijn streven in handen van God. Ook als ik niet beter word, is het goed. Vanaf dat moment begon de genezing. Evenzoveel keer vergeet je het ook weer hoor.”

Een veelgebruikt symbool in Pietersma's werk dat aansluit bij dit soort worstelingen, is de ladder. De ladder komt terug op het kaft van enkele edities van de Nieuwe Bijbelvertaling en in de verbeelding van Psalm 81 met de titel 'Ijdedderholle' (ladderhoofd in het Fries). Pietersma schrijft bij elke psalm een gedicht. Een gedeelte uit het gedicht 'Ijdedderholle': 'Toch is de ladder / kort ge-

'Onderweg verloor ik al mijn gedachten'

dacht / vergeten alle treden / op en neer / voor eeuwig / buig je toch.'

Lange tijd ontweek Pietersma de psalmen in zijn werk. „Het is prachtige poëzie, maar het kan in kunst dichtgetimmerde emotie worden. Een plaatje bij een praatje.”

Elf jaar geleden werkte Pietersma met ruim twintig christen-kunstenaars een week in België rond het thema emoties in de psalmen. Hoewel hij al jaren kunstenaar was, kon hij hier geen vorm aan geven. „Ik blokkeerde. Na drie dagen had ik niets zinnigs op papier. Ik wilde weg. Net voor ik vertrok, ontmoette ik een groep zwaar lichamelijk en verstandelijk gehandicapte kinderen die onverstaanbaar Frans sprak. Omdat ik moeilijk met hen kon communiceren, maakte ik wat tekeningetjes voor hen. Onder andere van een bouwval die slechts door deurposten overeind werd gehouden. Een beeld dat me te binnenschoot na drie dagen Psalmen bestudeerde. De kinderen vonden het prachtig, herkenden zichzelf er op een of andere manier in. Toen begreep ik hoe ik de Psalmen moest schilderen. Met mijn hart, niet met mijn verstand.”

In de zo verbale protestantse traditie en door veel christelijke kunst-

naars wordt vaak zo andersom gedacht, merkt Pietersma. Eerst het verstand, dan het hart. Het is wat hij vaker aanduidt als het 'beeldenstormtrauma', de angst van – volgens Pietersma – veel christenen dat beelden tussen God en hen in komen te staan en hen van God afleiden.

Voor hem dus liever geen schilderingen met olijftakken, duiven, kruisende en druiventrossen. Het zijn voor Pietersma vruchten van dat trauma. „Alle respect voor de mensen die warme gevoelens krijgen bij deze symbolen, maar voor mij droogdronden die niet de diepte van wat God voor mensen kan betekenen. Ze zijn te bedacht. Uitgekauwd.”

Pietersma groeide op in een gereformeerd milieu, studeerde aan de Groninger kunstacademie Minerva een jaar in Madrid. Hij werd kunstenaar, maar zijn geloof werd 'leger' en zijn houding 'sceptischer'. Hij ging op zoek naar andere religies. Op een moment – na een lange periode van 'bestaansvragen stellen' – keerde Pietersma zich tot het christendom. Kort daarna vroeg een collega hem of 'hij zijn schilderen al aan de Heer had gegeven'. „Ik schrok daarvan. Als ik iets niet wilde weggeven, was het mijn schilderen. Daarna heb ik twee jaar nauwelijks kunnen werk kunnen maken. Ik was krampachtig bezig met het idee dat ik iets moest doen voor God. Pas later begreep ik wat deze schilder wilde zeggen. Hij bedoelde: Ga maar gewoon door met je leven, gebruik je talenten. Loop maar. De rest komt vanzelf. Je relatie met Jezus is het belangrijkste.”

Sindsdien is Pietersma in zijn werk bezig met thema's als hoop en verzoening. Zonder de menselijke ellende tekort te doen. Bij de psalmen levert dat soms problemen op. Eris een Psalm waar hij na weken nog niet uit is. Psalm 22. Die werd vooral bekend door Jezus' kruiswoord, een citaat uit die psalm: 'Mijn God, mijn God, waarom hebt u mij verlaten?'

Pietersma 'worstelt' ermee. „Zo'n oprechte jammerklacht, zo'n ontreddering, zo zonder hoop.” Mischien dat hij daarom – tussen de psalmen door – bezig is met een serie schilderijen over de opstanding van Jezus, realiseert hij zich tijdens het gesprek. Niet dat dat makkelijk is. Want hoe verbeeld je zo'n 'manifestatie' als de opstanding uit de dood? Dat is nog maar weinig kunstenaars, zoals de broeders Van Eijk, echt goed gelukt, vindt Pietersma.

En hoe voorkom je clichés als een leeg graf en opgevouwen doodskleren? „Misschien kan ik iets met Maria die Jezus na zijn opstanding aanziet voor de tuinman, maar ik ben er nog niet uit. Dat komt wel. De beelden zullen het me laten zien.”

i Psalmenbeeld/Beeldenpsalm, tot 29/10, Sint Bavo, Grote Markt, Haarlem. Tot 10/12 exposeert Dienstencentrum PKN Hydepark in Doorn werk van Pietersma.

'De weg naar God is kracht in jezelf'

De Joodse Etty Hillesum (Mid-delburg 1914 - Auschwitz 1943) hield dagboeken bij die actrice Julika Marijn inspireerden tot een voorstelling.

Pauline Weseman

November is maand van de spiritualiteit. Vooraf presenteren kenners verschillende varianten die ze tijdens de openingsmanifestatie toelichten. Vandaag: Julika Marijn over de spiritualiteit van schrijfster Etty Hillesum.

Wat heeft Etty Hillesum met spiritualiteit te maken?

„Haar oorlogsdagboeken zijn heel spiritueel. Geschreven vanuit zo'n innerlijke vrede en lichtheid. Etty zoekt een weg naar God, zijnde de grote kracht in zichzelf. Ik herken veel in hoe Etty het goddelijke benadert. Het gaat haar erom hoe je naar jezelf kijkt. Eerlijk, zonder anderen te veroordelen. Etty zegt heel mooi dat er in onszelf zoveel troep is om op te ruimen. Dat we daardoor niet eens toekomen aan het veroordelen van onze vijanden. Kijkend naar de oorlogstijd waarin zij leefde toen ze dat schreef, is die houding heel bijzonder. Ik heb daarin veel van haar kunnen leren.”

Wat was je eerste spirituele ervaring?

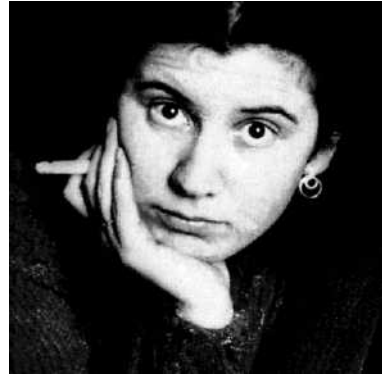
„Als katholiek opgevoed meisje was ik altijd ontroerd door de rituelen in de kerk, de muziek, de geur. Maar dat was geen spirituele beleving. Later ging ik niet meer naar de kerk. Op de middelbare school was ik erg begaan met de ellende in de wereld en heb toen gedacht: Nu moet er een soort Jezus komen die alles op gaat lossen. Ik probeerde wel eens wat uit op spiritueel vlak, liet iemand mijn aura lezen, maar dat was niet wat ik uiteindelijk zocht. Op mijn 27ste zag ik een videotape van de Indiase spirituele meester Sri Sri Ravi Shankar. Iemand met zoveel energie. Hij begrijpt het, dacht ik. Dat was zo'n geruststelling. Mijn vragen vielen weg, mijn hart ging open, ik kreeg veel inzichten. Zo voelde ik onder meer verbondenheid met alle mensen om mij heen.”

Hoe is uw spirituele pad sindsdien verlopen?

„Ik ben mij meer in Ravi Shankar gaan verdiepen, ging cursussen volgen, heb hem vaak ontmoet. Ik geef zelf nu ook cursussen voor zijn Art of

Julika Marijn: inspiratie van 'Etty'.

Etty Hillesum: spiritueel dagboek.

Living Foundation. Een positieve bijdrage leveren aan de wereld, daar gaat het om. Spiritualiteit is niet zo zeer een groot heftig gevoel. Ik benader het ook vrij praktisch. Met ademhalingsoefeningen die rust geven. Maar vooral door dankbaar te zijn voor mijn leven.”

Wat hebt u op spiritueel gebied te wensen?

„Ik hoef geen heilige te worden. Het ultieme voor mij zou zijn als ik de hele dag dankbaar kan zijn voor alles wat ik heb gekregen. Dat lukt nog niet, ik vergeet het vaak, maar vind het mooi om ernaar te streven. Ik wil het leven niet als vanzelfsprekend nemen, realiseer me dat het leven kort is. Ik sprak met mijn moeder die een lange reis gaat maken. We hadden het erover dat we hoopten dat haar niets zou overkomen, maar dat dat wel mogelijk is. Juist door dat besef van eindigheid, voel je zoveel meer liefde voor de ander.”

Julika Marijn (34) speelde na haar studie aan de Amsterdamse Academie van Kleinkunst in theaterstukken, tv-series zoals 'Onderweg naar Morgen' en commercieel. 'In duizend zoete armen', solovoortelling, geïnspireerd op Etty Hillesums boeken, 27/10, 11 en 15u in Felix Meritis Amsterdam. Informatie en opgave: www.maandvandespiritualiteit.nl

advertentie

De maand van de Spiritualiteit

Op 27 oktober start de Maand van de Spiritualiteit met een openingsmanifestatie in Amsterdam. De hele dag door zijn er lezingen, interviews en workshops, naast muziek, film en theater. Meer informatie? Kaarten bestellen? Kijk in de advertentie elders in de krant.

Een kleine selectie: Kees Waaijman, hoogleraar spiritualiteit in Nijmegen spreekt over 'Spiritualiteit en aandachtig leven'. Wim op 't Hof, predikant op Urk en hoogleraar in Amsterdam voor Geschiedenis van het gereformerd pletisme, spreekt over de bevestigende mystiek uit de 17e eeuw die de achtergrond vormt van Jan Siebelinks bestseller 'Knielen op een bed violen'. Jan Siebelink zelf wordt geïnterviewd door Annemieke Schrijver. Julika Marijn speelt stukken uit de solovoortelling 'In duizend zoete armen', geënt op de dagboeken van Etty Hillesum.

deVerdieping **Trouw** De betere krant.